

Veranderingen in de werkgelegenheidsstructuur in Europa tijdens de recessie

Samenvatting

Inleiding

Europa heeft net als het grootste deel van de ontwikkelde wereld nog altijd te kampen met de gevolgen van de grote recessie van 2008-2009. De repercussies zijn vooral ernstig op de arbeidsmarkt. In het tweede kwartaal van 2010 was het aantal mensen met een betaalde baan in de EU27 vijf miljoen lager dan in het tweede kwartaal van 2008. Dit verslag beschrijft de gevolgen van de recessie voor de werkgelegenheidsstructuur in termen van beroepen en sectoren in de EU27 voor de EU als geheel en voor de afzonderlijke landen. Het onderwerp wordt benaderd vanuit zowel een kwantitatief perspectief (de veranderingen in werkgelegenheidspercentages) als een kwalitatief perspectief (de manier waarop de veranderingen in de werkgelegenheid zijn gespreid over het salarisspectrum). Dit is het eerste verslag dat is gepubliceerd in het kader van de Europese banenmonitor van Eurofound. Eind 2011 zal een vervolgvorslag verschijnen met een analyse tot medio 2011, als het herstel van de arbeidsmarkt (hopelijk) zal zijn bestendig.

Beleidscontext

Volgens de 'Europa 2020'-strategie van de EU voor slimme, duurzame en inclusieve groei moeten hoge niveaus van werkgelegenheid en productiviteit worden bereikt. Er moet dus opnieuw sterk worden ingezet op de doelstelling van 'meer en betere banen' van de Lissabon-strategie. Meer banen zijn nodig om de sterke toename van de werkloosheid als gevolg van de financiële crisis te bestrijden. Maar daarnaast is groei van de werkgelegenheid in Europa nodig om voortgang te boeken met de doelstelling van een werkgelegenheid van 75% voor de beroepsbevolking van 20 tot 64 jaar in 2020 (in 2010 bedroeg dit percentage 68,6%). Bovendien zijn er banen van betere kwaliteit (in termen van opleiding, kennisinhoud en arbeidsvoorwaarden) nodig om de productiviteit in Europa te verbeteren. Dit is essentieel om de concurrentieuitdagingen van een steeds meer multipolaire wereld het hoofd te kunnen bieden en de levensomstandigheden op peil te houden en te verbeteren.

Terugkijkend kan worden gezegd dat Europa vanaf het einde van de jaren negentig tot het begin van de recessie in 2008 een werkgelegenheidswonder heeft gekend. In nauwelijks meer dan tien jaar werden ruim 20 miljoen banen geschapen. Dat was in absolute en relatieve zin meer dan in de Verenigde Staten. Hoewel de werkgelegenheidsdoelen van de Lissabon-strategie niet werden gehaald, werd er wel aanzienlijke vooruitgang geboekt met het verbeteren van de werkgelegenheid en het bestrijden van de werkloosheid. Anderzijds heerste er een vergelijkbare zorg als eerder in de Verenigde Staten over de kwaliteit van de nieuwe banen. Men had het gevoel dat de nieuwe werkgelegenheid veelal laag betaalde banen zonder perspectief in de dienstensector betrof en dat er onvoldoende banen werden gecreëerd in meer kennisintensieve en potentieel productiviteitsverhogende activiteiten. Werd de banengroei gerealiseerd ten koste van de kwaliteit van de banen?

In eerdere studies van Eurofound is een simpele analysemethode – ontwikkeld door Joseph Stiglitz – toegepast om een empirisch gefundeerd antwoord op deze vraag te geven. Door de werkgelegenheid op te splitsen in afzonderlijke 'banen' (dat wil zeggen specifieke beroepen in een specifieke sector, bijvoorbeeld een verpleegster in de gezondheidszorg of een winkelbediende in de detailhandel) en die banen te rangschikken naar uurloon (als indicator van de kwaliteit van de baan), wordt zichtbaar of de groei of afname van de werkgelegenheid vooral plaatsvond in banen met een goed, een gemiddeld of een laag loon. In deze analyse is gekeken naar de ontwikkelingen in de arbeidsmarkt in 23 lidstaten tussen 1995 en 2006.

- De belangrijkste conclusie was dat de groei van de werkgelegenheid eerder betrekking had op het relatief goedbetaalde segment.

- Ook bleek dat de werkgelegenheidsgroei het zwakste was in de middelste salariscategorieën. Dit hield verband met de langdurige teruggang van de werkgelegenheid in de industrie. Bij de laagstbetaalde categorieën was de groei iets sterker.
- Hoewel de patronen per land verschillen vertoonden, waren er op het niveau van de EU als geheel aanwijzingen van een 'krimpende midden categorie', zoals die eerder was vastgesteld op de Amerikaanse en de Britse arbeidsmarkt.

Hoofdconclusies

Dit verslag – *Shifts in the job structure in Europe during the Great Recession* – maakt gebruik van gegevens van de Europese arbeidskrachtenenquête om te analyseren of het patroon van asymmetrisch gepolariseerde verandering van de werkgelegenheid, zoals die is vastgesteld in eerder onderzoek van Eurofound, is blijven bestaan in een periode waarin zeer veel banen verloren zijn gegaan (tussen het tweede kwartaal van 2008 en het tweede kwartaal van 2010).

- Hoewel de uitkomsten in termen van het werkgelegenheidsniveau duidelijk anders waren, is het patroon van de spreiding van de werkgelegenheidsverschuiving over de salariscategorieën op het niveau van de EU als geheel vergelijkbaar met dat van het voorgaande decennium. De bestaande trends lijken te zijn versneld door de recessie.
- De polarisatie van de werkgelegenheidsstructuur werd geaccentueerd door sterke verliezen in de laag en middelhoog betaalde banen, vooral in de bouw en de industrie.
- Zelfs in een periode waarin zeer veel banen verloren gingen, nam de werkgelegenheid in de banen met topsalarissen nog toe. Net als in het voorgaande decennium was de banengroei in de bovenste 20% van het salarisspectrum vooral het gevolg van een toename van het aantal banen in de kennisintensieve dienstensector. Hiertoe behoren zowel overheidsdiensten (voornamelijk in het onderwijs en de gezondheidszorg) als de particuliere dienstensector (zakelijke dienstverlening). Tijdens de recessie nam het aandeel van overheidsdiensten in de banengroei in de bovenste 20% toe.
- Op het niveau van de afzonderlijke lidstaten werden tijdens de recessie drie hoofdpatronen van werkgelegenheidsverschuiving geconstateerd: niveauverhoging (meer banengroei in de top van de salarisstructuur), polarisatie (werkgelegenheidsgroei aan de top en de onderkant van het salarisspectrum, maar afname van de werkgelegenheid in de midden categorie) en niveaudaling (meer verlies van banen in de beter betaalde banen, terwijl de lager betaalde werkgelegenheid toenam of relatief weinig afnam).
- Vrouwen hadden op de arbeidsmarkt minder te lijden dan mannen, zowel kwalitatief als kwantitatief. Tijdens de crisis verdwenen op elke geschrapte 'vrouwenbaan' vier 'mannenbanen'. De weinige bronnen van werkgelegenheidsgroei – doorgaans van hoge kwaliteit – waren de gezondheidszorg en het onderwijs en betroffen voor een belangrijk deel banen waarin vooral vrouwen werken.
- De werkgelegenheid van oudere werknemers bleef verrassend hoog tijdens de crisis. Werknemers in de leeftijd tussen 30 en 49 jaar en vooral ook jongere werknemers werden daarentegen zwaar getroffen. Tijdens de recessie nam de werkgelegenheid onder de 50- en 64-jarigen significant toe – met 1,7 miljoen nieuwe banen. Deze werkgelegenheidsgroei vond plaats in het gehele salarisspectrum, maar het zwaartepunt lag bij de banen met een topsalaris. Voor jonge werknemers (onder 30 jaar) ging de werkgelegenheid in het hele salarisspectrum achteruit.
- Het beeld in termen van het soort arbeidsverhouding is gemengd. In de beginfase van de recessie was er duidelijk sprake van verlies van tijdelijke banen. Daar staat tegenover dat het grootste deel van de banengroei vanaf 2009 tijdelijke banen betrof – zij het vooral lager betaalde banen. Het deeltijdwerk is over het gehele salarisspectrum toegenomen, ongeveer in gelijke mate voor mannen en vrouwen. Nieuwe deeltijdbanen voor mannen zijn voornamelijk geschapen in de lager betaalde banen in de landbouw en in de voedingsmiddelen- en drankensector; de groei van het aantal deeltijdbanen voor vrouwen betrof voor meer dan twee derde hoger betaalde banen – in het onderwijs, de gezondheidszorg en de vrije beroepen.

Aanvullende informatie

Het volledige verslag *Shifts in the job structure in Europe during the Great Recession* is te vinden op www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1141.htm

John Hurley, onderzoekskoördinator
joh@eurofound.europa.eu